

UVOD

Unatoč izazovima s kojima se ljudska civilizacija suočava u 2020. godini, predstavljamo prvenstveno naučnoj i stručnoj, a dakako i široj čitalačkoj javnosti Zbornik radova 11. Međunarodnog simpozija *Muzika u društvu*, podnaslova *Muzika – Nacija – Identitet*, iza čijeg izdanja stoje Muzička akademija Univerziteta u Sarajevu i Muzikološko društvo Federacije Bosne i Hercegovine. Simpozij je pohodio značajan broj naučnika, stručnjaka i umjetnika iz svih oblasti nauke o muzici i muzičke umjetnosti, koji djeluju u regionalnom, evropskom i svjetskom prostoru iz svojih matičnih sredina: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Crne Gore, Slovenije, Sjeverne Makedonije, Austrije, Irske, Rusije, Portugala i Ujedinjenog Kraljevstva. Taj broj, kao i broj posjeta simpozijским sjednicama i koncertima ukazuju ne samo na relevantnost, nego i nužnost nepokolebljivog autoriteta naučnog promišljanja zvučnog svijeta oko Čovjeka i u njemu; o navedenom svjedoči čak 15 sjednica na kojima je u tri simpozijška dana, od 25. do 27. oktobra 2018. godine, izložen ukupno 41 rad iz oblasti muzikologije, etnomuzikologije, teorije muzike i muzičke pedagogije, uveden impresivnim inauguralnim predavanjima muzikologa Harryja Whitea, s University College Dublin i etnomuzikologinje Razije Sultanova s University of Cambridge, koja su trasirala raznovrstan splet putanja naučnih spoznaja postavivši visoke kriterije. Koncerti na kraju simpozijških radnih dana još su nas jednom podsjetili na nepresušne izazove ove struke: u uzročno-posljedičnoj sprezi sa samim izvorom – umjetničkom i tradicionalnom muzikom – naučne ideje još su jednom propitane umjetničkim iskazima predstavljenim na koncertima *Flutrification* transdisciplinarne istraživačice u oblasti muzičke kompozicije, instrumentalne interpretacije, studija transhumanizma i razvoja vještačke muzičke inteligencije Hanan Hadžajlić i *Inter Nos*, koji je osvijetlio stvaralaštvo bh. kompozitora 21. stoljeća, te koncertom bh. tradicionalne muzike u izvođenju ansambla *Etnoakademik*.

Kao i prethodnih godina, Simpozij je želio ponuditi zajedničku platformu posvećenu savremenim diskursima o pitanjima

muzike, kako bi se u njoj mogao prepoznati što veći broj naučnika. Imajući na umu geslo “muzika u društvu” iz davne 1998. godine kad je ideja o bh. muzikološkom simpoziju i zaživjela, teme o kojima se raspravljalo bavile su se novim historijskim istraživanjima, etnomuzikološkim arhivima kao izazovima novog doba, odnosom etno/muzikologije i medija, aplikativnom etno/muzikologijom, problemima i perspektivama muzičke teorije i pedagogije, kao i interdisciplinarnim pristupom u sistemu muzičkog odgoja i obrazovanja.

Prvo inauguralno predavanje koje je održano 25. oktobra 2018. godine ***Les Fruits de Loisir: Neke evropske predodžbe i zablude o irskoj muzici*** irskog muzikologa Harryja Whitea kritički se postavlja spram recepcije irske tradicionalne muzike u Evropi, gdje ona od početka 19. stoljeća predstavlja primjer “etnomuzikološke supstance” (Dahlhaus) kao definirajućeg faktora muzičkog diskursa. Tako je irska muzika, kao uostalom i irska poezija, stekla status romantičkog “drugog” kojemu je osnovna zadaća da animira evropsku muzičku realnost apсолutne muzike. Analizirajući Beethovenove aranžmane irske folklorne pjesme i uspoređujući ih s poezijom Thomasa Moorea, te svjestan popularnosti irske tradicionalne muzike u Evropi, zbog čega se potpuno ignorišu ili odbacuju drugi iskazi irske muzike, White tvrdi da je percepcija irske muzike u Evropi u najboljem slučaju nepotpuna, a u najgorem – potpuno pogrešna.

Ostajući na istom tragu, no i s “pogledom iznutra”, Razia Sultanova u drugom inauguralnom predavanju ***Nerusko lice Rusije: muzika, omladina i migracije u postsovjetskoj državi***, održanom 26. oktobra 2018. godine, bavi se razmatranjem nezavidne uloge neruskih naroda nakon raspada SSSR-a. Ukazujući na činjenicu da, prema zadnjim oficijalnim brojkama, u Moskvi živi oko 2 miliona radnika-migranata iz Centralne Azije, postajući tako “evropski najveći muslimanski grad” (Hanrahan), Sultanova istražuje društveni život muzičara-migranata, a posebno njihov osjećaj nacionalnog identiteta kao društvene kategorije, koji oblikuju trenutni zvučni pejzaž Moskve i ukazuju na socijalne, religijske i kulturološke promjene u vizuri grada.

Nova historiografska istraživanja s područja regije, koja uključuje bliže i dalje susjedne države, svoje posebno mjesto u

Zborniku zaslužili su ne samo zbog iznimnog značaja njihovog doprinosa razvoju nauke o muzici u cijeloj regiji, nego i iz razloga što su svoju pažnju usmjerili na kompozitore i istraživače čije je djelovanje imalo snažnog odjeka i u Bosni i Hercegovini. Stoga na početku ovog kratkog prohoda kroz radove Zbornika pred nama predstavljamo istraživanje autorice Ivane Nožice **Recepcija savremenih dela u časopisu *Zvuk* – sarajevski period (1967–1986)**, koji se bavi sistematizacijom napisa objavljenih u jednom od najznačajnijih časopisa na području Jugoslavije u 20. stoljeću. Tokom trećeg, najdužeg perioda izlaženja, kad je sjedište časopisa bilo u Sarajevu, *Zvuk* je doživio transformacije u dizajnu, formatu, sadržaju i kvalitetu tekstova. Pritom su radovi posvećeni savremenoj muzici zauzimali veoma značajno mjesto, podržani uređivačkom politikom Zije Kučukalića. Slučajnim spletom okolnosti, autorica nas podsjeća na izvanredan doprinos nedavno preminulog Kučukalića, koji je ostvario kao urednik jedne od najznačajnijih publikacija regije u proteklih više od pola stoljeća.

Članak **Autopoetički iskazi Josipa Slavenskog sačuvani u njegovoj prepisci** autorice Melite Milin analizira pisma Josipa Slavenskog (1896–1955) iz njegove bogate prepiske koja se čuva u Legatu Josipa Slavenskog u Beogradu. Autoričino istraživanje temelji se na izvorima koji podrazumijevaju kompozitorovu prepisku s nekoliko korespondenata (u najvećoj mjeri s braćom Ludwigom i Willyjem Streckerom, direktorima prestižne muzičke izdavačke kuće *Schott* iz Mainza), kao i na osnovu istraživanja drugih muzikologa. Sagledavajući one dijelove prepiske koji sadrže reakcije Slavenskog na primjedbe i upite njegovih sagovornika, u fokusu istraživanja autorice su autopoetički stavovi kompozitora u kojima se daju iščitati i vrijednosni stavovi o njegovom opusu u širem međunarodnom kontekstu.

U sličnom kontekstu posmatramo i članak muzikologinje Sanje Majer-Bobetko **Hrvatska glazbena historiografija od početka 20. stoljeća do 1945. godine: kratak pregled**, nastao kao rezultat provedenih istraživanja u okviru rada na naučnom projektu *Hrvatska glazbena historiografija do 1945. godine* (1996–2013). Kao posebno važan doprinos autorice, ovim istraživanjem nameću se važne vrijednosne konstatacije

o pojedinim izvorima, sistematizirajući ih prema uzusima na koje su oslonjeni: evolutivnu teoriju s jedne strane, te Kuhačeva uvjerenja da glazba i glazbena historiografija moraju služiti promociji nacionalnog identiteta s druge strane.

Bosanskohercegovačku muzičku prošlost muzikologinje Fatima Hadžić i Lana Šehović Pačuka istražuju te svoja zapažanja prezentiraju u radu **Prilog poznavanju života i djela Abrahama S. Suzina**. Suzin, Jevrej porijeklom iz Bugarske, u Sarajevo je došao u austrougarskom periodu. Autorice u radu ukazuju na višestruku Suzinovu djelatnost. Bazirajući istraživanje na relevantnim arhivskim dokumentima i štampi iz tog perioda, Suzinovu djelatnost imamo priliku spoznati iz više uglova. Djelovao je kao horovođa, muzički pedagog i kompozitor. Vodio je trgovinu muzikalijama i instrumentima, privatnu muzičku školu, djelovao je pri sarajevskim jevrejskim društvima, organizirao koncerte, komponovao i dirigirao. Slojevit muzička djelatnost i posvećenost radu Suzina svrstava među ličnosti značajne za muzički život Sarajeva i Bosne i Hercegovine u austrougarskom i međuratnom periodu.

Hrvatskom glazbenom historiografijom se bavi i članak muzikologa Stanislava Tuksara **Franjo Ksaver Kuhač u mreži svojih kontakata na projektu *Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild (1886–1902)***. Autorovo istraživanje osvjetljava korespondencijske kontakte i interaktivne odnose prvog hrvatskog muzikologa i etnomuzikologa (među njima najvažniji su kontakti s Eduardom Hanslickom i Josephom von Weilonom), prilikom Kuhačeva angažmana na velikom austrijskom državnom projektu enciklopedijskog formata vezanom za pisanje tekstova o hrvatskoj narodnoj i umjetničkoj glazbi. Važan autorov doprinos ovom istraživanju je što kroz sagledavanje sačuvane korespondencije i ostale dokumentacije vezane za ovu problematiku otkriva brojne nesporazume između Kuhača i naručitelja tekstova, ali i razotkriva artikuliranje konceptualizacije na području glazbe u složenim društvenim odnosima na jugu Austro-Ugarske Monarhije u posljednjem razdoblju njezina postojanja.

Sara Ries u članku **Franjo Ksaver Kuhač u ogledalu svoje korespondencije** također se bavi istraživanjem vrlo bogate korespondencije Franje Ksavera Kuhača u periodu od 1864. do 1874. godine (više od 350 pisama) i donosi podatke o mjestu njezine pohrane. Istraživanje je dio projekta *Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u "dugom 19. stoljeću" – od Luke Sorkočevića do Franje Ks. Kuhača*. Temeljitim sagledavanjem ovog dijela Kuhačeve pisane ostavštine, autorica daje novi pogled na otkrivanje saznanja o uglednom hrvatskom istraživaču, na njegove stavove o vlastitom radu i pogledu na glazbena i nacionalno-kulturna zbivanja, a značajan je autoričin pristup korespondenciji i analizi kompleksnosti Kuhačevih odnosa sa svojim suvremenicima.

Ivana Tomić Ferić i Maja Milošević Carić u članku **Glazbeni klasicizam u Dalmaciji: Julije (Giulio) Bajamonti i Josip (Giuseppe) Raffaelli u ogledalu korespondencije i uzajamnih odnosa** rasvjetljavaju nepoznate podatke o vezama dvojice skladatelja s hrvatskoga primorja u kasnom *settecentu* – Julija Bajamontija (1744–1800) i Josipa Raffaellija (1767–1843). O njihovu odnosu raspravljat će se na temelju Bajamontijeve korespondencije koja se čuva u Arhivu Arheološkoga muzeja u Splitu, a koja ukazuje na njihovu značajnu ulogu u probou prosvjetiteljskih ideja sa zapadne obale Jadrana u hrvatske krajeve.

Članak muzikologinje Vjere Katalinić **Težnje i prepreke u institucionalizaciji nacionalne opere u Zagrebu 1860-ih godina** nadovezuje se na prethodno navedena istraživanja hrvatske glazbe u 19. stoljeću i također je dio projekta *Umrežavanje glazbom: promjene paradigmi u "dugom 19. stoljeću" – od Luke Sorkočevića do Franje Ks. Kuhača*. Kroz precizan uvid u brojne novinske izvještaje (*Agramer Zeitung*, *Narodne novine* i druge) autorica predstavlja detaljnu sliku rada zagrebačke opere tog vremena. U pregledu značajki, problema i poticaja oko formiranja opernog odjela nacionalnog kazališta autorica piše i o općem stanju i preprekama u razvoju građanskog društva, o snažnoj prisutnosti njemačke i talijanske komponente u izgradnji zagrebačke kulturne sredine, ali i težnjama prema obilježavanju nacionalnog identiteta kroz institucionalne mogućnosti.

U članku **Nobile teatro – sjećanja na “zlatno doba” zadarske glazbene prošlosti** autorica Katica Burić Čenan ukazuje na bogatu kulturno-umjetničku baštinu grada Zadra predstavljajući djelovanje prvog opernog kazališta u Zadru, Nobile teatro [Plemićko kazalište], osnovano 1783. godine. Nastojeći evocirati “zlatno doba” zadarske muzičke prošlosti, Burić Čenan konsultira arhivske izvore koji se čuvaju u Državnom arhivu u Zadru kao i obimnu monografiju, “monumentalno i jedinstveno djelo” *Cronistoria aneddotica del Nobile teatro di Zara*, zadarskog hroničara Giuseppea Sabalicha (1856–1920). Međutim, i pored navedenih ali i drugih arhivskih izvora autorica smatra da nepostojanje fizičkih dokaza o muzičkoj prošlosti grada Zadra utječe na nedovoljnu informiranost i zanimanje za njenu vrijednost. Stoga u članku nastoji sugerisati, te i sama provoditi aktivnosti koje za cilj imaju oživjeti, planski i multidisciplinarno promovirati ostavštinu “zlatnoga doba” zadarske muzičke prošlosti.

Već samim naslovom **(Ne)važnost glazbe u djelu *Della ragion di stato* talijanskog mislioca Giovannija Botera**, autorica Monika Jurić Janjik anticipira moguću dvojbu o “(ne)važnosti” muzike u jednom od najistaknutijih djela s područja političke filozofije kasne renesane *Della ragion di stato* [O državnome razlogu, 1589] talijanskog mislioca, diplomate i humaniste Giovannija Botera (1544?–1617). Zanimljivom komparacijom s djelom *Dello stato delle repubbliche* [O ustroju država, 1591] njegovog suvremenika, dubrovačkog filozofa i političara Nikole Vitova Gučetića (Nicolò Vito di Gozze, 1549–1610) Jurić Janjik ukazuje na dvojaku percepciju važnosti muzike. Iako su se prvenstveno bavili problematikom državnog uređenja, oba autora se u navedenim djelima bave i muzičkom tematikom, te je komparirajući ih interesantno pratiti i uviđati razlike u stavovima i tumačenjima. Dok Bottero muziku smatra irelevantnom u okvirima političke problematike, Gučetić, pak, muzici posvećuje dosta pažnje i pridaje joj visoku vrijednost.

Prisutnost slavonske tradicijske glazbe u operi *Ero s onoga svijeta* skladatelja Jakova Gotovca naziv je članka autora Zdravka Drenjančevića. Rad je segment opsežnog autorovog naučnog istraživanja koje se bavi prisutnošću slavonskog melosa u umjetničkoj muzici 20. stoljeća. Za ovu priliku autor u

fokus proučavanja stavlja primjenu *bećarca*, karakterističnog vokalno-instrumentalnog napjeva iz Slavonije, u jednom od najznačajnijih ostvarenja hrvatskog kompozitora Jakova Gotovca (1895–1982), operi *Ero s onoga svijeta*. Prepoznatljivost *bećarca* autor definira po njegovom “vedrom, šaljivom, ponekad i dvosmislenom, provokativnom sadržaju”. Rad je potkrijepljen brojnim notnim primjerima, isječcima opere čijom analizom autor nastoji predočiti prisutnost, primjenu i kompozitorski tretman *bećarca*, te ukazati na značaj i prepoznatljivu ulogu slavonske tradicijske muzike u oblikovanju Gotovčeva *Ere*.

Članak **Pedagoška delatnost maestra Mladena Jagušta na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu** Ire Prodanov posvećen je umjetničko-pedagoškom radu eminentnog dirigenta sa prostora bivše Jugoslavije. Tekst je rezultat naučne produkcije vezane za projekat *Kulturološki identiteti u umetničkoj produkciji Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu – arhiviranje i analitičko predstavljanje građe i tradicije (2016–2019)*. Autoričino istraživanje temelji se na dokumentaciji i citatima najvećim dijelom preuzetih iz intervjua s maestrom Jaguštom iz 2008. i 2017. godine. Sistematizirajući podatke autorica teži sveobuhvatnom predstavljanju Jaguštova lika i djela stručnoj javnosti i što sažetijem pregledu maestrovog angažmana na navedenoj ustanovi, uz naučno promišljanje o aspektima pedagoško-umjetničkog rada u kontekstu suvremenog akademskog obrazovanja.

Miloš Marinković u članku **Jugoslovenska elektroakustička muzika pre sedamdesetih: produkcija i promocija na Muzičkom biennalu Zagreb i na Jugoslavenskoj muzičkoj tribini** bavi se istraživanjem rane historije jugoslovenske elektroakustičke muzike i produkcije, čijoj ekspanziji je značajno doprinijelo osnivanje festivala Muzičkog biennala Zagreb (MBZ) 1961. i Jugoslavenske muzičke tribine (JMT) 1964. godine. Članak je dio projekta *Identiteti srpske muzike od lokalnih do globalnih okvira: tradicije, promene, izazovi*. Važan autorov doprinos ovom istraživanju je što pored praćenja razvoja elektroakustičke muzike kroz rad kompozitora na zanimljiv način prati i razvoj kritičkog mišljenja, koje se od izrazito negativnog na početku, do kraja prvog razdoblja MBZ-a postepeno transformiše u priznavanje određenih umjetničkih vrijednosti ovoj vrsti stvaralaštva.

O značaju uvođenja studijskog programa Etnomuzikologije na Akademiji umetnosti u Novom Sadu i načinu organiziranja i realiziranja nastavnog procesa piše Vesna Ivkov u članku **Muzika “drugih” u praktičnoj nastavi etnomuzikologije na Akademiji umetnosti u Novom Sadu**. Rad predstavlja dio projekta *Muzička i igrčka tradicija multietničke i multi-kulturalne Srbije* Fakulteta muzičke umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu i dio projekta pod nazivom *Kulturološki identiteti umetničke produkcije Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu – arhiviranje i analitičko predstavljanje građe i tradicije* u okviru Akademije umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Autorica u fokus stavlja period od 2006. do 2015. godine te ukazuje na dokumentarni, edukativni i interkulturalni potencijal etnomuzikologije.

Svojevrsan kuriozitet Zbornika predstavlja rad Hedy Hurban ***Dervish Sound Dress – odjevni predmet sa senzorima koji emitiraju zvuk i haptičkim odzivom***, koji predstavlja transdisciplinarno istraživanje u čijem je fokusu inovativna zvučna odora čiju je kreaciju inspirisalo metafizičko iskustvo *seme* – meditacijskog rituala derviša reda Mevlevi Sufi u Turskoj. Ovaj jedinstveni koncept u razvoju zamišljen je kao nosivi odjevni predmet dizajniran tako da svaki tjelesni pokret derviškog “plesa” inicira proizvodnju zvuka pomoću posebnih senzora ugrađenih u njega. Ono po čemu ovaj proces nalikuje sviranju na muzičkom instrumentu, je u tome da “izvođač” može kontrolisati kvalitet ovakve zvučne interakcije onoga ko haljinu nosi s okolinom, propitujući na taj način moduse izražavanja sopstvenih osjećanja i generisanja duhovnog i emotivne reakcije putem izvedbe, zvuka i zvučnih kreacija.

Bogdan Đaković u članku **Problem repertoara amaterskih horova u Srbiji u poslednje tri decenije – odnos između duhovnog i svetovnog žanra** aktualizira razvoj horskog amaterizma u Srbiji. Analizom repertoara postojećih amaterskih horskih sastava autor ukazuje na rad obnovljenih ili novoformiranih crkvenih horova, na nastavak djelatnosti nekadašnjih sastava pri kulturno-umjetničkim društvima, kao i na djelatnost različitih tipova manjih kamernih sastava “novih profila”. Autor skreće pozornost na nepostojanje štampanih izdanja srpske muzike koja bi ponudila adekvatniji izbor repertoara

za novoformirane sastave te na neophodnost obnove i modernizacije postojećih festivala i programsko-izvođačke prakse.

U članku **Narativi o muzici u savremenoj gradskoj kulturi stanovništva Sarajeva i Mostara** Bogdan Dražeta prezentira rezultate terenskog istraživanja kojeg je realizirao u Mostaru i Sarajevu 2017/2018. godine. Promišljanje i istraživanje o narativima o muzici u savremenoj gradskoj kulturi usmjerava definiranjem termina: narativ, savremeno, gradska kultura, muzika. Autor konstatuje da značenje navedenih termina nije isključivo, te da se često djelimično redefiniše u zavisnosti od konteksta. Uočava da narativi o muzici predstavljaju bitan segment svakodnevnog života i da za stanovništvo navedenih gradova ima određeno kulturološko značenje. U težnji za obuhvatnijim proučavanjem problematike, a koje će doprinijeti svrsishodnijem i temeljitijem razumijevanju utjecaja narativa o muzici na društvo, autor istraživanju pristupa i iz ugla etnologije i antropologije.

Članak **Muzika i primarni procesi: fragmentacija** kompozitora i teoretičara muzike Miloša Zatkalika, bavi se fragmentacijom u muzici iz psihoanalitičke perspektive. Smatrajući da muzika nadmašuje ostale umjetnosti u svom korištenju nesvjesnih primarnih procesa, ovo istraživanje nadovezuje se na autorova prethodna iz ove oblasti (*Muzika i primarni procesi: kondenzacija*, 2018). Naslanjajući se na istraživanja psihoanalitičara Heinza Kohuta koji suprostaavlja *krivog čovjeka* (dosljedna i integrirana ličnost) profilu *tragičnog čovjeka* (proganjan osjećajem dezintegrirajuće anksioznosti) i Gilberta Rosea, koji piše o rascjepu unutar ega, autor i u muzici pronalazi dvije oprečne tendencije. Jedna je da se muzički tok predstavi kao izrazito fragmentiran, dok druga, posebno ističući muzičku analizu, prkosi fragmentaciji i teži povezanosti i koherentnosti.

Harmonija između teorije i prakse teoretičara i pedagoga muzike Refika Hodžića propituje povezanost teorijskog učenja harmonije sa praktičnim segmentom ovog predmeta. Kroz pregled udžbeničke literature nastale u drugoj polovini 20. stoljeća u izdanju Umetničke akademije i Univerziteta umetnosti u Beogradu (Vlastimira Perićića, Dejana Despića i

Dragutina Čolića) autor sagledava historijsko-teorijski aspekt harmonije. Kroz pregled svog priručnika *Harmonija u praksi* (2016), rukovodeći se dugogodišnjim pedagoškim iskustvom autor ukazuje i metodički pronalazi poveznicu između teorije i prakse, predlažući metodičke principe, stručna uputstva i prijedloge za rješavanje pojedinih problema u nastavi harmonije.

Arhitekstualnost kao činilac gradnje žanra *muzičke bajke* u kompoziciji *Neobične scene sa Homerovog groba u Smirni* – Novi prilozi za Hansa Kristijana Andersena Ivane Stefanović Srdana Teparića razmatra kvalitete ovog svojevrsnog koncerta za flautu, koji bi u smislu intertekstualnih odnosa mogli da se svedu na nivo arhitekstualnosti. Članak ispituje nivo opštosti obrazaca koji bi se dali uporediti s onim opštim situacijama same bajke. Pritom se autor ograđuje od eventualne usporedbe arhitekstualnih odnosa književnog i muzičkog djela, nego se radije kreće u smjeru svođenja muzičkih znakova na fundamentalne muzičke obrasce (Propp), koje ukazuju na to da je u žanrovskom smislu moguće određenje navedene kompozicije kao svojevrsne *muzičke bajke*.

Članak **Muzički pedagozi iz SSSR-a i istočnoevropskih zemalja na crnogorskoj Muzičkoj akademiji od njenog osnivanja do danas** autorice Tatjane Krkeljić prikazuje angažman i značaj sovjetskih i istočnoevropskih muzičara u radu crnogorske Muzičke akademije. Pored iscrpnog navođenja svih predavača, autorica objašnjava vezu njihovog porijekla (tu se prije svega misli na znanja stečena na prestižnim konzervatorijima i akademijama) s načinom rada na crnogorskoj Muzičkoj akademiji. Pored navedenog, u radu je predstavljen hronološki pregled muzičkog školstva u Crnoj Gori prije i nakon osnivanja Akademije, u kojoj su prvi zaposleni bili stranci, upravo dolazeći iz pomenutih zemalja. Svojim ulaganjem u razvitak muzičke scene u Crnoj Gori, ovi pedagozi su utrli put dolazećim generacijama mladih muzičara, od kojih su neki postali matični kadar ove ustanove.

Autori Amir Begić i Jasna Šulentić Begić u članku **Didaktički aspekti interkulturalnog pristupa u nastavi glazbe** nastoje ukazati na različita istraživanja u kojima se brojni stručnjaci i naučnici bave didaktičkim aspektima, tj. mogućnostima, strategijama, modelima i metodama interkulturalnog pristupa

odgoju i obrazovanju u nastavi muzike u općeobrazovnim školama, kao i na mišljenja nastavnika glazbe o ulozi i provedbi interkulturalne nastave. Prohodom kroz nastavne planove i programe za općeobrazovne škole i gimnazije, kao i kroz kurikularnu reformu koja se u Hrvatskoj provodi od 2015. godine, autori skreću pozornost i na prisutnost i implementiranje interkulturalnog odgoja u nastavi muzike u Republici Hrvatskoj. Autori također upućuju na moguće prepreke pred kojima se mogu naći nastavnici pri provedbi interkulturalne nastave, te daju prijedloge kako ih prevazići.

Zvanični jezici simpozija bili su engleski i bosanski/hrvatski/srpski jezik. Organizatori su i ovaj put odlučili ostati vjerni praksi objavljivanja Zbornika u varijantama na engleskom i b/h/s jezicima, uz online verziju istih. Stoga se zahvaljujemo autorima na strpljenju tokom procesa objavljivanja, te na njihovoj pomoći u realizaciji zajedničke nam vizije – kako približiti njihove ideje što većem krugu naučnika. Veliku zahvalnost upućujemo recenzentima na njihovim konstruktivnim komentarima, lektoricama Aniti Konjiciji-Kovač i Elmi Tahmišćić-Dizdarić, prevodiocima Aidi Adžović, Lamiji Hasković, Senki Hodžić i Harunu Zuliću, kao i drugim pojedincima koji su svojim sugestijama nesebično potpomogli proces objavljivanja. Posebnu zahvalnost upućujemo Predsjednici Muzikološkog društva Federacije Bosne i Hercegovine Amili Ramović i dekanu Muzičke akademije Univerziteta u Sarajevu Ališeru Sijariću.

Ovo izdanje Zbornika dočekujemo tužni zbog odlaska Zije Kučukalića (1929–2020), koji je, prema riječima uglednog bosansko-hercegovačkog muzikologa Ivana Čavlovića, “u oblasti muzikologije nezamjenjiv i najvažniji od kada se može govoriti o početku muzikologije, odnosno muzičke nauke u Bosni i Hercegovini” (Ivan Čavlović, 2020, In memoriam). Dodali bismo, i jedan od onih koji je uspio ostvariti značajnu muzikološku karijeru u širem regionalnom i evropskom kontekstu. Stoga, obavezujući se da ćemo čuvati nasljedstvo koje nam je ostavio, 11. Zbornik radova *Muzika u društvu* posvećujemo profesoru Kučukaliću, uz izraze zahvalnosti i poštovanja prema njegovoj predanosti i utjecaju na razvoj nauke o muzici u Bosni i Hercegovini.

Urednice

INTRODUCTION

Despite the challenges faced by humanity in 2020, we present to the academic and professional community, and to the general public, a Collection of Papers of the 11th International Symposium *Music in Society*, titled *Music – Nation – Identity*. This collection has been published by the Academy of Music, University of Sarajevo and the Musicological Society of the Federation of Bosnia and Herzegovina. The symposium was attended by a significant number of scholars, experts and artists from all fields of music science, who operate globally from homes in: Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Montenegro, Slovenia, North Macedonia, Austria, Ireland, Russia, Portugal, and the United Kingdom. The high global attendance, indicate not only the relevance, but also the necessity of undisputable authority of the scientific thinking about music. There were as many as 15 sessions during the three day symposium (October 25–27, 2018), in which a total of 41 papers in the fields of musicology, ethnomusicology, theory of music and music pedagogy were presented. The impressive inaugural lectures by musicologist Harry White, from the University College Dublin, and ethnomusicologist Razia Sultanova from the University of Cambridge set out diverse academic trajectories, setting high academic standards. The symposium's evening concerts once again reminded us of the immense challenges of this profession regarding "cause and effect" relations with the source of artistic and traditional music itself. Academic ideas were once again questioned by artistic statements presented at three concerts: the first one, named *Flutrification*, presented a work by Hanan Hadžajlić, transdisciplinary researcher in the fields of music composition, instrumental interpretation, studies of transhumanism and the development of artificial musical intelligence; a concert *Inter Nos* shed light on the work of 21st century BiH composers; the final one was dedicated to presenting Bosnian and Herzegovinian traditional music, performed by the *Etnoakademik* ensemble.

As in previous years, the symposium aimed to offer a common platform dedicated to contemporary discourses on issues of

music, so that as many scholars as possible could be recognized. Bearing in mind the motto “music in society”, dating back to 1998 when the idea of a BiH musicological symposium came to life, the topics discussed dealt with new historiographical research, ethnomusicological archives as challenges of the new age, relationships between ethno/musicology and the media, applied ethno/musicology, problems and perspectives regarding the theory of music and music pedagogy, as well as an interdisciplinary approach to music education.

The first inaugural lecture, held on October 25, 2018, featured ***Les Fruits de Loisir: Some European Conceptions and Misconceptions of Irish Music*** by Harry White. White has been critical of the reception of Irish traditional music in Europe, which represents an exemplary instance of “ethnomusicological substance” (Dahlhaus) as a defining factor of musical discourse. Thus, Irish music, as well as Irish poetry, has acquired the status of a romantic “other”, whose primary task is to animate the absolute music reality in Europe. The lecture analyzed Beethoven’s arrangements and variations of Irish folk songs and compared them to the poetry of Thomas Moore. At the same time, it drew attention to the popularity of traditional Irish music in Europe, which completely ignores or rejects other expressions of Irish music. White argued that the perception of Irish music in Europe is incomplete at its best, and at worst, entirely wrong.

Remaining on the same track but with an “inside look”, Razia Sultanova held her inaugural lecture on October 26, 2018, named ***The Non-Russian Face of Russia: Music, Youth and Migration in Post-Soviet State***. Sultanova’s lecture considers the unenviable role of non-Russian people in Russia after the collapse of the USSR. Pointing to the fact that, according to recent official figures, about 2 million Central Asian migrant workers live in Moscow, thus becoming “Europe’s largest Muslim city” (Hanrahan), Sultanova investigates the social life of migrant musicians, specifically their sense of national identity as social categories, and how they shape Moscow’s current sound landscape and indicate social, religious, and cultural changes in the city’s self-identity.

New historiographical studies from the region, which include neighbouring countries, have earned a special place in the collection. Not only due to their outstanding contribution to the development of music science throughout the region, Europe, and the world, but because they have focused their attention on composers and researchers whose work has had a strong resonance in Bosnia and Herzegovina. Therefore, we are pleased to present the research of Ivana Nožica in her work: **Reception of the Contemporary Works in the Journal *Zvuk* – Sarajevo Period (1967–1986)** which deals with the systematization of articles published in one of the most important 20th century journals in Yugoslavia. When the magazine was based in Sarajevo, *Zvuk* experienced transformations in its design, format, content and quality. The works dedicated to contemporary music occupied a very important place, supported by the editorial policy of Zija Kučukalić. Coincidentally, the author reminds us of the extraordinary contribution of the recently departed Kučukalić and his enormous role as editor of the region's most significant publications in the 20th century.

In a similar context, we look at the article by Sanja Majer-Bobetko: **Croatian Music Historiographies from the Beginning of the 20th Century to 1945: A Short Survey**. This article resulted from research carried out in the framework of the scientific project *Croatian Music Historiography Before 1945*. An important contribution of the author to this research is the systematization of a great number of relevant sources, and the establishment of important value statements about particular sources. Majer-Bobetko systematizes them according to the criteria they follow: evolutionary theory, on which much of this research was based, and Kuhač's belief that music and musical historiography must serve to promote national identity.

The musicologists Fatima Hadžić and Lana Šehović Pačuka conducted research on the musical past of Bosnia and Herzegovina and have presented their observations in the paper **A Contribution to the Knowledge of the Life and Work of Abraham S. Suzin**. Suzin, a Jew from Bulgaria, came to Sarajevo during the Austro-Hungarian period, and the authors highlight his activities here. Based on research on relevant archival documents and press from that period, we have the

opportunity to get to know Suzin's activity from several angles. He acted as a choirmaster, music pedagogue, and composer. He also sold instruments, ran a private music school, worked for Sarajevo Jewish societies, organized concerts and musicals, which he then composed and conducted. Layered musical activity and dedication to his work ranks Suzin among the personalities most important to the musical life of Sarajevo and Bosnia and Herzegovina in the Austro-Hungarian and interwar period.

An article by musicologist Stanislav Tuksar titled **Franjo Ksaver Kuhač and the Network of his Contacts in the Project *Die Österreichisch-Ungarische Monarchie in Wort und Bild (1886–1902)*** also deals with Croatian music historiography. The author's research illuminates correspondence contacts and interactive relations of the first Croatian musicologist and ethnomusicologist (the most important of them all are contacts with Eduard Hanslick and Joseph von Weilen), during Kuhač's engagement in writing texts about Croatian folk and classical music in the encyclopedic format of a large Austrian state project. An important contribution by the author to this research is that, by reviewing the preserved correspondence and other documents related to this issue, he reveals numerous misunderstandings between Kuhač and the client, as well as the articulation of the conceptualization dealing with the field of music in the complex social circumstance in the last decades of the southern Austro-Hungarian Empire.

Ivana Tomić Ferić and Maja Milošević Carić have shared their article **Musical Classicism in Dalmatia: The Mirror of Correspondence and Mutual Relationship of Giulio Bajamonti and Giuseppe Raffaelli**. This work sheds light on previously unknown data about the connection between two composers from the Croatian coast in the late *Settecento* – Giulio Bajamonti and Giuseppe Raffaelli. Their relationship will be discussed on the basis of Bajamonti's correspondence stored in the Archives of the Archaeological Museum in Split, which indicates their significant role in the breakthrough of the Enlightenment from the west Adriatic coast to the Croatian regions.

An article by musicologist Vjera Katalinić, **Aspirations and Obstacles in the Institutionalization of the National Opera in Zagreb in the 1860s**, builds on the aforementioned research on Croatian music in the 19th century. It is also part of the project *Networking through Music: Changes of Paradigms in the “Long 19th Century” – from Luka Sorkočević to Franjo Ksaver Kuhač*. Through a clear and detailed insight into numerous newspapers reports (*Agramer Zeitung*, *Narodne Novine*, and others) the author presents the work of the Opera in Zagreb of that time. In this overview of features, problems, and incentives for the formation of the opera department of the National Theatre in Zagreb, the author also writes about the situation and obstacles to the development of civil society, and about the strong German and Italian presence in the construction of Zagreb’s cultural environment which tended to mark its national identity through institutional opportunities.

In the article **Nobile Teatro – Remembering “The Golden Age” of Zadar’s Musical Past**, author Katica Burić Čenan points to the rich cultural and artistic heritage of the city of Zadar, by presenting the activities of the first opera theater in Zadar, Nobile Teatro [Noble Theater], founded in 1783. In an effort to evoke “the golden age” of Zadar’s musical past, Burić Čenan consults archival sources kept in the State Archives in Zadar, as well as an extensive monograph, the “monumental and unique work” *Cronistoria Aneddotica del Nobile Teatro di Zara*, by Zadar chronicler Giuseppe Sabalich (1856–1920). However, beyond those and other archival sources, the author believes that the lack of physical evidence of the city’s musical past affects the lack of information and interest in its value. Therefore, the article seeks to suggest multidisciplinary activities that aim to revive, and promote the legacy of “the golden age” of Zadar’s musical past.

The very title **The (Ir)relevance of Music in the Work *Della Ragion di Stato* of an Italian Thinker Giovanni Botero**, suggests the content of the article by Monika Jurić Janjik. Janjik discusses the possible doubt about the “(ir)relevance” of music in one of the most prominent works in late Renaissance political philosophy *Della Ragion di Stato* [*The Reason of State*, 1589] by the Italian thinker, diplomat and humanist Giovanni

Botero (1544?–1617). Through an interesting comparison with *Dello Stato delle Repubbliche* [*On the State of the Republics*, 1591] by his contemporary, the philosopher and politician from Dubrovnik, Duke Nikola Vitov Gučetić (Nicolò Vito di Gozze, 1549–1610), Jurić Janjik points to a dual perception of the importance of music. Although they primarily dealt with the issue of state organization, both authors also discussed music in their works, and, comparing them, it is interesting to follow and see the differences in attitudes and interpretations. While Botero considers music irrelevant within the framework of political issues, Gučetić pays a lot of attention to music and attaches a high value to it.

The Presence of Traditional Slavonian Music in the Opera *Ero s Onoga Svijeta* by the Composer Jakov Gotovac is the title of an article by Zdravko Drenjančević. The work is a segment of the author's extensive academic research dealing with the presence of Slavonian melodies in 20th century classical music. On this occasion, the author focuses on the application of *bečarac*, a characteristic vocal-instrumental tune from Slavonia, in one of the most significant works of the Croatian composer Jakov Gotovac (1895–1982), the opera *Ero s Onoga Svijeta* [*Ero the Joker*]. The author defines the recognizability of *bečarac* according to his “cheerful, funny, sometimes ambiguous, provocative content”. The work is supported by numerous musical examples and excerpts from the opera. Through his analysis, the author seeks to present the presence, application, and compositional treatment of *bečarac*, and point out the importance and recognizable role of traditional Slavonian music in shaping Gotovac's *Ero*.

In his article **Yugoslav Electroacoustic Music Before the 1970s: Production and Promotion at Music Biennale Zagreb and the Yugoslav Music Tribune**, Miloš Marinković researches the early history of electroacoustic music production in Yugoslavia by focusing on Music Biennale Zagreb (MBZ), founded in 1961, and the Yugoslav Music Tribune (YMT), founded in 1964 – festivals that directly caused its progress and expansion. This article is a part of the project *Serbian Musical Identities Within Local and Global Frameworks: Traditions, Changes, Challenges*. An

important contribution of the author to this research is that the development of electroacoustic music was monitored through the work of composers and the development of critical thinking, which gradually transformed from a very negative beginning, to the recognition of certain artistic values of this type of creativity by the end of the earliest period of MBZ.

Vesna Ivkov writes about the importance of introducing an ethnomusicology program at the Academy of Arts in Novi Sad, and how to organize and the teaching process, in the article **Music of “The Others” in the Practical Teaching of Ethnomusicology at the Academy of Arts in Novi Sad**. The paper is part of the project *Music and Dance Tradition of a Multi-Ethnic and Multicultural Serbia*, in the Faculty of Music at the University of Arts in Belgrade, as well as the project *Cultural Identities of Artistic Production of the Academy of Arts of the University of Novi Sad – Archiving and Analytical Presentation of Materials and Traditions*. The author focuses on the period from 2006–2015, and points to the documenting, educational, and intercultural potential of ethnomusicology.

An interesting addition to this collection is the contribution by Hedy Hurban **The Dervish Sound Dress – A Garment Using Sensors That Emit Sound and Haptic Feedback**. This is an transdisciplinary study focusing on innovative sound dresses, whose creation was inspired by the metaphysical experience of the *sema* – the meditation ritual of the Mevlevi Sufi dervishes in Turkey. This unique concept, still in development, is conceived as a wearable garment. It has been designed so that every bodily movement of a dervish “dance” initiates a sound production with the help of special built-in sensors. What makes this process similar to playing a musical instrument is that the “performer” can control the quality of this sonic interaction between the dress wearer and the environment. Thus, it tests various modes of expressing one’s own feelings, and generating a spiritual and emotional response through performance, sound, and sound creations.

In the article **Narratives About Music in the Contemporary Urban Culture of Sarajevo and Mostar’s Population**, Bogdan Dražeta presents the results of the field research he

conducted in Mostar and Sarajevo in 2017 and 2018. He directs his reflection and research on narratives about music in contemporary urban culture by defining the terms: narrative, contemporary, urban culture, and music. The author states that the meanings of these terms are not exclusive, and that they are often partially redefined depending on the context. He notes that narratives about music represent an important segment of everyday life and that they have a certain cultural significance for the population of these cities. In the pursuit of a more comprehensive study, which will contribute to a more meaningful and thorough understanding of the impact of music narratives on society, the author approaches the issue from an anthropological and ethnological point of view.

The article **Music as Ruled by Primary Processes: Fragmentation** by composer and music theorist Miloš Zatkalik, deals with fragmentations in music from a psychoanalytical perspective. This research builds on the author's previous work in this field (*Music as Ruled by Primary Processes: Condensation*, 2018), because the author believes that music surpasses other arts in its share of unconscious primary processes. Relying on the research of psychoanalysts Heinz Kohut, who oposes the *Guilty Man* (coherent and integrated personality) in order to profile the *Tragic Man* (haunted by disintegration anxiety), and Gilbert Rose who wrote about split within the ego, the author also finds two opposing tendencies in music. One is to present musical flow as distinctly fragmented, while the other emphasizes music analysis, defies fragmentation, and strives toward connection and coherence.

Harmony between Theory and Practice by Refik Hodžić, the music theorist and pedagogue, questions the connection between theoretical study and practical work regarding this subject. In a review of the textbooks published by the Academy of Arts and the University of Arts in Belgrade in the second half of the 20th century (Vlastimir Peričić, Dejan Despić and Dragutin Čolić), the author discusses the historical and theoretical aspect of harmony. The author reviews his manual *Harmonija u Praksi* [Harmony in Practice] (2016), and, guided by long-time pedagogical experiences, indicates and methodically finds the connection between theory and practice, proposing methodical

principals, professional instructions, and suggestions to solve certain problems in teaching harmony.

Architextuality as a Factor in the Construction of the *Musical Fairy Tale* Genre in the Composition *Extraordinary Scenes from Homer's Grave in Smyrna – New Additions for Hans Christian Andersen* by Ivana Stefanović relates the author Srđan Teparić's discussion on the qualities of a kind-of-flute concert, which could, in terms of intertextual relations, be reduced to the level of architextualism. The article examines the level of pattern generality that could be compared with those of general fairy tale situations. In doing so, the author shies away from a possible comparison of the architectural relationship between literary and musical works, but rather moves in the direction of reducing musical cues to archetypal patterns (Propp), which indicates that, in genre terms, it is possible to define the composition as a kind of *musical fairy tale*.

The article **Music Pedagogues from the Soviet Union and East European Countries at the Montenegrin Music Academy from its Foundation to Today** from author Tatjana Krkeljić shows the engagement and significance of Soviet and Eastern European musicians in the work of the Montenegrin Music Academy. The author, in addition to exhaustively listing the lecturers, explains the connection between their origins (this primarily refers to the knowledge acquired at prestigious conservatories and academies) with their methods at the Montenegrin Music Academy. The paper provides a chronological overview of music education in Montenegro before and after the establishment of the music academy, in which the first employees were foreigners from the mentioned countries. By investing in the development of the music scene in Montenegro, these pedagogues paved the way for upcoming generations of young musicians, some of whom have become the main staff of this institution.

Authors Amir Begić and Jasna Šulentić Begić have co-written the article **Didactic Aspects of an Intercultural Approach to Teaching Music**. In it, they point out previous research in which numerous experts and academics deal with didactic possibilities, strategies, models and methods of an

intercultural approach to teaching music in general education schools, as well as the opinions of music teachers on the role and implementation of intercultural teaching practices. By going through the curricula for general education schools, including the curricular reform that was implemented in Croatia in 2015, the authors draw attention to the presence and implementation of intercultural music education in the Republic of Croatia. The authors also discuss the obstacles that teachers may face when teaching intercultural music lessons, and give suggestions on how to overcome them.

The official languages of the symposium were English and Bosnian/Croatian/Serbian. The organizers decided to remain committed to the practice of publishing the collection in English and Bosnian/Croatian/Serbian version, thus achieving the organizer's aspiration of making the collection available to wider scientific and professional circles. Therefore, we thank the authors for their cooperation and patience during the publishing process. Many thanks to the reviewers for their constructive comments, the proofreader Asya Hekimoğlu, as well as other individuals who selflessly supported the publishing process with their suggestions. Special thanks goes to the President of the Musicological Society of the Federation of Bosnia and Herzegovina, Amila Ramović, as well as to the Dean of the Academy of Music of the University of Sarajevo, Ališer Sijarić.

This edition of the collection, however, is greeted with a sad occasion – the departure of Zija Kučukalić (1929–2020), “the most important and irreplaceable scholar in the history of the study of musicology in Bosnia and Herzegovina” (Ivan Čavlović, 2020, In memoriam). He managed to achieve a globally significant musicological career. Therefore, we dedicate the 11th Collection of Papers *Music in Society* to this great scholar, with our deepest gratitude for his dedication to the study of music, the tremendous impact he has made in the development of music in Bosnia and Herzegovina, and the legacy he has left us.

Editors